

1.02
Prejeto 26. 7. 2001

UDK (450.3=163.3)+(436=163.3)+(439=163.3)"1939"

Nevenka Troha*

Položaj Slovencev v zamejstvu ob začetku druge svetovne vojne v Jugoslaviji

IZVLEČEK

Po koncu 1. svetovne vojne so Slovenci živeli tudi izven meja Kraljevine SHS (Jugoslavije); po grobih ocenah jih je bilo okrog 400.000. Živeli so v Kraljevini Italiji, Republiki Avstriji (od 1938 v Nemčiji) in Kraljevini Madžarski, ki so se med seboj razlikovale tako glede ustroja oblasti kot tudi odnosa do narodnih manjšin znotraj svojih meja. Največjo spremembo so doživeli Slovenci na Primorskem, ki so bili po letu 1918 oziroma 1920 vključeni v tujo državo, ki je enačila državno in narodnostno pripadnost. Koroški, štajerski in porabski Slovenci so ostali znotraj spremenjenih meja pravno sicer novih Avstrije in Madžarske, ki pa sta bili za razliko od stare habsburške monarhije tudi zasnovani enonacionalno. Zaradi takega koncepta države so bile v vseh treh državah narodne manjšine moteč element, ki so ga poskušali čim prej asimilirati. Različen položaj posameznih delov slovenskega naroda je vplival tudi na odzivanje slovenskega prebivalstva na dogajanje med drugo vojno, tako na lokalni, kot tudi splošno slovenski ravni.

Ključne besede: zamejski Slovenci, narodna manjšina, Italija, Madžarska, Avstrija

ABSTRACT

THE SITUATION OF THE SLOVENES IN THE NEIGHBOURING COUNTRIES AT THE BEGINNING OF THE SECOND WORLD WAR

After the end of the First World War, Slovenes lived also on the other side of the boundaries of the Kingdom of SHS (later Yugoslavia). According to rough estimates, some 400,000 of them were distributed between the Republic of Austria (which became part of Germany in 1938) and the Kingdoms of Italy and Hungary. The political regimes of these countries differed as did their attitudes towards the ethnic minorities who lived within their boundaries. The situation changed most for the Slovenes in Primorska (the Littoral) who, after 1918 and 1920, found themselves in a foreign country which equated citizenship with nationality. The Slovenes in Carinthia, Styria and along the Raba river remained within the boundaries of Austria and Hungary which, juridically, became new states but were, unlike the former empire, conceived as ethnically homogeneous (national states).

In view of such concept of the State, ethnic minorities were perceived as disturbing elements by the above three countries, which hence endeavoured to assimilate them as soon as possible. The uneven status of individual parts of the Slovene population influenced also the way they responded to the events of the Second World War, both locally and nationally.

Key words: Slovenen minorities, ethnic minority, Italy, Hungary, Austria

* Dr., znanstvena sodelavka, Inštitut za novejšo zgodovino, SI-1000 Ljubljana, Kongresni trg 1; e-mail: Nevenka.Troha@guest.arnes.si

Slovenci so kot državljani različnih držav različno 'vstopali' v drugo svetovno vojno. Kot italijanski vojaški obvezniki so že leta 1935 sodelovali v napadu na Abesinijo (Etiopijo), nato med letoma 1936 in 1939 na strani pučistov generala Francisca Franca v španski državljanski vojni (in tudi kot borci mednarodnih brigad pri obrambi republike), aprila 1939 pri zavzetju Albanije, v drugi svetovni vojni pa od 10. junija 1940 na različnih frontah, do napada na Jugoslavijo v Franciji, Grčiji in severni Afriki. Kot državljani Tretjega rajha (do anšlusa Republike Avstrije) so bili na različnih frontah vse od izbruha druge svetovne vojne 1. septembra 1939. Za tiste, ki so bili jugoslovanski ali madžarski vojaški obvezniki, se je 2. svetovna vojna začela 6. aprila 1941.

Če razumemo Avstrijo po anšlusu kot del Tretjega rajha,¹ so obenem prav te tri države, v katerih je živela slovenska manjšina, aprila 1941 napadle in okupirale ozemlje osrednje, jugoslovanske Slovenije, če jo tako poimenujemo, saj takrat upravno-teritorialna enota s tem imenom ni obstajala. In še ena okoliščina, na katero večkrat pozabljamo. Primorska, pa tudi Porabje, leta 1941 nista bila okupirana, ampak sta bila dela držav, ki sta napadli Jugoslavijo. Italija je tudi po zasedbi t.i. Ljubljanske pokrajine fizično ohranila rapalsko mejo. Avstrijska Koroška in Štajerska sta bili okupirani že marca 1938.

Slovenci so do konca prve svetovne vojne živeli v različnih deželah avstrijske polovice avstro-ogrske monarhije, Prekmurci in Porabci v njenem ogrskem delu, a vendar v eni državi, v kateri je bil ob jamstvu "ohranitve in gojitve" narodnosti pretok ljudi in idej neoviran. Edina izjema so bili Slovenci v Beneški Sloveniji, v dolinah rek Nadiža, Ter in Rezija, ki so bili priključeni Kraljevini Italiji po določilih Dunajske pogodbe 12. oktobra 1866.² Po prvi svetovni vojni pa so bili v skladu z določili mirovnih pogodb med naslednicami monarhije Slovenci razdeljeni med štiri države, tako da je prvič po več desetletjih in stoletjih državna meja od osrednje Slovenije ločila primorske, koroške, štajerske in porabske Slovence.³

V zamejstvu je v tridesetih letih po grobih ocenah živelo najmanj 400.000

¹ Poudarjam, da je nemška vojska 12. 3. 1938 zasedla Avstrijo brez odpora in ob velikem navdušenju (t.i. anšlus) ter da je na referendumu 10. 4. istega leta za že izveden anšlus glasovalo kar 99,7% volilnih upravičencev. Tone Zorn: Koroški Slovenci v Prvi avstrijski republiki. V: Koroški Slovenci v Avstriji včeraj in danes. Ljubljana 1984 (dalje: Zorn, Koroški Slovenci v Prvi avstrijski republiki), str. 44.

² Po ocenah popisa leta 1911 je bilo na tem območju 52.050 prebivalcev, od teh 36.178 Slovencev. Arhiv Republike Slovenije, I, fond GO SIAU, spomenice; Spomenica Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora za Slovensko primorje in Trst, februar 1946.

³ Mirovni pogodbi z Avstrijo (Saint Germain, 10. 9. 1919) in Madžarsko (Trianon, 4. 6. 1920) sta določali ali pa dajali izhodišča za določitev meje obeh držav s Kraljevino SHS. Glede razmejitve z Avstrijo je bilo za njen štajerski del priznано dejansko stanje na terenu, za Celovško kotlino pa je pogodba določila plebiscit. V coni A se je na glasovanju 10. 10. 1920 59,04% udeležencev plebiscita odločilo za Republiko Avstrijo, zato glasovanja v coni B ni bilo. Italija je od ozemlja monarhije poleg južne Tirolske dobila Kanalsko dolino in občino Bela peč.

Senžermenska pogodba pa je puščala odprto vprašanje meje med zmagovalkama Italijo in Kraljevino SHS (Srbijo). Slovenska (in hrvaška) zahodna meja je bila nato določena s posebnim sporazumom med obema državama, podpisanim v Rapallu 12. 11. 1920, in za Reko z Rimsko pogodbo, podpisano 27. 1. 1924. Za razliko od določil londonskega pakta iz leta 1915 je rapalska meja Jugoslaviji prepuščala Dalmacijo razen Zadra in otokov Lastovo in Palagruža, na severu pa je v škodo Slovencev prekoračila londonsko črto po razvodu med Jadranskim in Črnim morjem in potrdila izvršeno dejanje okupacijske uprave. V celoti je v Italiji puščala okrog 500.000 Slovencev in Hrvatov. Milica Kacin Wohinz, Jože Pirjevec: Zgodovina Slovencev v Italiji 1866-2000. Ljubljana 2000 (dalje: Kacin, Pirjevec, Zgodovina Slovencev v Italiji), str. 27, 35.

Slovencev, medtem ko jih je bilo v Dravski banovini leta 1931 okrog 1.100.000.⁴ V Italiji je leta 1921 živelo med 324 in 361 tisoč Slovencev na tretjini slovenskega etničnega ozemlja. Tajno štetje leta 1936, ki ni zajelo Beneške Slovenije, jih še vedno našteje 252.919, štetje, ki so ga leta 1934 izvedli slovenski duhovniki, pa 343.684.⁵ Fran Zwitter leta 1937 ocenjuje, da je bilo takrat na avstrijskem Koroškem okrog 70.000 Slovencev. Tej številki se približujejo ali jo celo presegajo interni podatki avstrijskih politikov. Po štetju, ki so ga leta 1939 izvedle nacistične oblasti, se je za slovenski ali vindišarski materin jezik opredelilo 44.708 prebivalcev dežele Koroške. V avstrijski deželi Štajerski je bilo po podatkih štetja 1934 skupaj 3830 pripadnikov t.i. slovenskega kulturnega kroga, po nacističnem popisu leta 1939 pa so v vseh kategorijah (slovenski, nemško-slovenski itd.) našteli 4291 oseb, v obmejnih okrajih 1541. Na celotnem območju avstrijske Štajerske so našteli 5.146 oseb s slovenskim pogovornim jezikom.⁶ Po uradnih madžarskih virih je leta 1920 v Železni županiji živelo 6087 prebivalcev z vendskim (slovenskim) materinim jezikom. Slovensko govoreči pa so živeli tudi v drugih županijah in zlasti izobraženci v Budimpešti. Popis leta 1930 je v Železni županiji ugotovil 4732 prebivalcev s slovenskim jezikom, leta 1940 pa 4455.⁷

Razmere, v katerih so Slovenci kot narodna manjšina živeli v Kraljevini Italiji, Republiki Avstriji in Kraljevini Madžarski, so bile drugačne od razmer, v katerih je živel osrednji del naroda v Kraljevini SHS (Jugoslaviji). Te države so se razlikovale tako glede ustroja oblasti kot tudi odnosa do narodnih manjšin znotraj svojih meja. Največji rez so doživljali primorski Slovenci, ki so bili po letu 1918 oziroma 1920 vključeni v povsem tujo državo - Kraljevino Italijo, ki je obenem enačila državno in narodnostno pripadnost. Koroški, štajerski in porabski Slovenci so ostali znotraj spremenjenih meja pravno sicer novih, a vendar tudi dotedanjih držav Avstrije in Madžarske, ki pa sta bili za razliko od stare monarhije, tako kot Italija, zasnovani enonacionalno. Zaradi takega razumevanja koncepta države so bile v vseh treh državah narodne manjšine le moteč element, ki ga je bilo treba čim prej asimilirati. Manjšine so bile vpete tudi v zgodovinsko dogajanje v državi, v kateri so živele, tako da zgodovina zamejskih Slovencev ni le zgodovina slovenskega naroda (Slovenije), ampak tudi del zgodovine Italije, Avstrije in Madžarske.

Italija, ena od zmagovalk v prvi svetovni vojni, je po njenem koncu nasprotovala ustanovitvi države južnih Slovanov, saj je v svojem interesnem prostoru v Podonavju in na Balkanu želela vrsto majhnih držav, ki bi jih lahko nadzorovala. Zato je tudi odklanjala mednarodno priznanje nove države in na mirovnih konferencah nasprotovala njenim ozemeljskim zahtevam, zlasti pa je terjala

⁴ Statistički godišnjak 1934-1935, knjiga 6. Beograd 1936, str. 31-33.

⁵ Kacin, Pirjevec, Zgodovina Slovencev v Italiji, str. 27-28.

⁶ Enciklopedija Slovenije, 5, Ljubljana 1991, str. 293; Koroški Slovenci; Tone Zorn: Nacistično ljudsko štetje 1939 na Koroškem. V: Zgodovinski časopis, 1973, št. 1-2 (dalje: Zorn, Nacistično štetje), str. 91; Enciklopedija Slovenije, zv. 11, str. 259; Slovenci na avstrijskem Štajerskem.

⁷ Enciklopedija Slovenije, 10, Ljubljana 1993, str. 146, 147; Porabski Slovenci.

uveljavitev določil londonskega pakta iz leta 1915.⁸ Potem ko se je s pogodbo v

Rapallu novembra 1920 v zameno za strateško mejo na severu odrekla večjemu delu Dalmacije, je prav "neodrešena" Dalmacija (in do rimske pogodbe leta 1924 neodvisno mesto Reka) postala temelj, na katerem so vse italijanske desničarske sile gradile mit o "pohabljeni zmagi" (*vittoria mutilata*) in zahtevale revizijo versaj-skih pogodb.⁹

Mussolinijev režim je glavno oviro za svoj prodor na Jadran, Balkan in v Podonavje - Kraljevino Jugoslavijo - skušal obkoliti, tako da je sklenil vrsto prijateljskih sporazumov z njenimi sosedami, jo mednarodno osamiti, jo s pomočjo separatističnih gibanj, zlasti hrvaških ustašev, notranje destabilizirati, razstaviti in na koncu uničiti z neposredno vojaško akcijo. Pomembno vlogo je odigral t.i. obmejni fašizem (*fascismo di confine*), ki ga poleg raznarodovalnih ukrepov proti slovenski in hrvaški manjšini zaznamuje tudi nasilje fašističnih skvader, ki so postavile temelje za militarizirano zaledje ob italijanski vzhodni meji in za njegov prodor na jugovzhod.

V tridesetih letih je Italija v sicer vse bolj prijateljski nacistični Nemčiji dobila premočnega konkurenta tudi na Balkanu in v Podonavju. Potem ko se je leta 1936 z njo tesneje povezala, je tudi po Hitlerjevem nasvetu prešla na izboljšanje odnosov z Jugoslavijo. 25. marca 1937 je bil tako podpisan sporazum Ciano-Stojadinović, veljal naj bi pet let, s katerim se Italija in Jugoslavija med drugim zavezuje, da bosta spoštovali skupne meje, da bosta vse spore reševali z miroljubnimi sredstvi in da ne bosta na svojem ozemlju podpirali aktivnosti, ki bi bila uperjena proti teritorialni integriteti in obstoječemu redu druge.¹⁰

Kljub tej, na papirju prijateljski, povezavi z Jugoslavijo se Italija aspiracijam do Balkana ni odpovedala. Italijanski zunanji minister Galeazzo Ciano je tako 26. maja 1939, po zasedbi Albanije, zapisal v svoj dnevnik: "Likvidirati dokončno Jugoslavijo in k Italiji priključiti Hrvaško."¹¹ Vendar je po spodletelem napadu na Grčijo, ki se je začel 28. oktobra 1940, na dan obletnice pohoda na Rim, Italija aprila 1941 lahko zasedla le tiste dele Jugoslavije, ki jih je bil pripravljen odstopiti močan nemški partner.¹²

Liberalna Italija je v začetku dvajsetih let ob poskusih raznarodovanja slovenski in hrvaški manjšini še dopuščala precej razgibano politično, gospodarsko in kulturno delovanje. Demokratično oblast pa je že leta 1922, torej devetnajst let pred napadom na Jugoslavijo, zamenjal avtoritarni fašistični režim. Po njegovem nastopu se je raznarodovalni pritisk na primorske Slovence (in istrske Hrvatve) stopnje-

⁸ Več v: Enzo Collotti con la collaborazione di Nicola Labranca e Teodoro Sala: *Fascismo e politica di potenza. Politica estera 1922-1939, Storia dell'Italia nel secolo ventesimo*. Milano 2000 (dalje: Collotti, Sala, *Fascismo e politica di potenza*), str. 220, 221; Bogdan Krizman: *Vanjska politika jugoslavenske države 1918-1941*. Zagreb 1975 (dalje: Krizman, *Vanjska politika*), str. 13-21.

⁹ Simona Colarizi: *Storia del Novecento italiano. Cent'anni di entusiasmo, di paure, di speranza*. Milano 2000, str. 94-100.

¹⁰ Milica Kacin Wohinz: Ciano-Stojadinovićevemu sporazumu ob rob. V: Gestrinov zbornik, Ljubljana 1999, str. 471-474; Janko Pleterski: Med Mussolinijem in čaršijo. Delo, nad. 1-14, št. 65-80, 19. 3. - 5. 4. 1996 (dalje: Pleterski, *Delo*), št. 78, str. 16; Teodoro Sala: Priprave na sporazum Ciano-Stojadinović: vpliv na Julijsko krajino. V: *Prispevki za novejšo zgodovino*, 2000, št. 1 (Zbornik Milice Kacin Wohinz), str. 135-140.

¹¹ Collotti, Sala, *Fascismo e politica di potenza*, str. 444.

¹² Krizman, *Vanjska politika*, str. 109, 110.

val. Oblast je do srede dvajsetih let ukinila strankarsko življenje, v naslednjih nekaj letih vse legalne manjšinske organizacije, tudi šole, zato se je politično, kulturno in prosvetno delovanje manjšine umaknilo v ilegalo. Fašistično politiko do drugorodcev (allogenov) imenuje ugledni tržaški zgodovinar Elio Apih kulturni genocid.¹³

Sredi tridesetih let je fašistična Italija začela osvajalno vojno. Oktobra 1935 je napadla in maja 1936 osvojila Etiopijo (Abesinijo). Primorski Slovenci so bili tako soočeni z vojno kar šest let prej kot tisti, ki so živeli v Kraljevini Jugoslaviji. Kot piše Milica Kacin Wohinz,¹⁴ je vojna v Abesiniji zanje pomenila mobilizacijo mlajših letnikov, nevarnost za življenje, moralno dilemo, saj se je bilo treba tolči za osovraženo tujo državo, za režim, ki je zatiral narodno manjšino, in mu pomagati podjarmiti novo kolonijo.

Vodilni odbor narodnjaške liberalne stranke v Trstu, ilegalno obnovljen leta 1932, se je odločil, da naj moške pred mobilizacijo ali po njej beže v Jugoslavijo. Istega mnenja je bilo tudi vodstvo Tigra v emigraciji, le mlajša radikalna struja je bila proti, v bojazni, da bo odhod cele generacije mož v perspektivi demografsko osiromašil narodno manjšino. V Jugoslavijo je pred mobilizacijo tako zbežalo več sto mož, ki pa tam niso našli eksistence, saj jih je beograjska vlada, ki je hotela dobre odnose z Mussolinijem, pošiljala v koncentracijska taborišča. Nekateri so se vrnili v Italijo tudi za ceno zapora. Okrog 12.000 Slovencev in Hrvatov pa je bilo mobiliziranih in so ob odhodih z glasno slovensko (in hrvaško) pesmijo vzklikali proti vojni in fašizmu. Gospodarske sankcije, ki jih je Liga narodov uvedla proti Italiji, so sicer poslabšale gospodarsko-socialni položaj v državi, a so obenem zbujele upanje, da bo prišlo do spopada z Veliko Britanijo, v katerem bo Italija poražena, nakar bo Julijsko krajino osvobodila Jugoslavija. Primorski Slovenci so se bolj kot kdajkoli javno sovražno obnašali do oblasti. Vse to pa je množilo policijske ukrepe in obsodbe na konfinacije.

Z osvojitvijo nove kolonije Vzhodne Afrike (Africa orientale) se je odprla možnost zaposlovanja brezposelnih, za načrtovalce raznarodovanja manjšine pa tudi možnost hitrejšega poitalijančevanja Primorske s predvideno nasilno izselitvijo celih kategorij manjšinskega prebivalstva. Vendar do prisilnih izselitev nikoli ni prišlo, odhajali so le prostovoljci, ki so jih privabile lepe nagrade. Po nekaterih ocenah je bilo v Abesinijo največ 1600 slovenskih in hrvaških delavcev-kolonov, ki so se po nekaj letih vračali, največkrat bolni za malarijo.

V španski državljanski vojni je italijanska vlada sodelovala s »prostovoljnimi« enotami na strani pučistov, medtem ko so se v vrstah mednarodnih brigad na republikanski strani borili številni italijanski protifašisti, med njimi veliko primorskih Slovencev. Očitno pa je rekrutacija za špansko republiko tudi omiljevala brezposelnost, bedo in nevdržno stanje mlajše primorske emigracije v Jugoslaviji.

Pod pritiskom javnega mnenja je predsednik jugoslovanske vlade Milan Stoja-

¹³ Elio Apih poudarja, da je fašizem hotel izvesti raznarodovanje v kratkem času, šlo mu je za uničenje slovanstva kot etnične in kulturne entitete in za t.i. narodnostno, etnično bonifikacijo (bonifica nazionale) obmejnega prostora. Elio Apih: *Italia, fascismo e antifascismo nella Venezia Giulia (1918-1943)*. Bari 1966, str. 271, 271, 275. O položaju primorskih Slovencev po Rapallu glej Milica Kacin Wohinz: *Narodnoobrambno gibanje primorskih Slovencev v letih 1921-1928*. Koper 1977; ista: *Prvi antifašizem v Evropi. Primorska 1925-1935*. Koper 1990.

¹⁴ Povzemam po Milica Kacin Wohinz: *Razmere na Primorskem pred napadom na Jugoslavijo. V: Slovenski upor 1941 : Osvobodilna fronta slovenskega naroda pred pol stoletja*. Ljubljana 1991 (dalje: Kacin, *Razmere na Primorskem*), str. 21-35; Milica Kacin Wohinz: *Ob 'abesinski' vojni*. V: *Prispevki za novejšo zgodovino*, 1997, št. 2 (Ferenčev zbornik), str. 123-139 (dalje: Kacin, *Ob 'abesinski' vojni*).

dinović med pogajanjmi za sporazum z Italijo marca 1937 odprl tudi vprašanje jugoslovanskih manjšin in dobil nekaj malega koncesij. Italija je v času pogajanj v odnosu do manjšine zavzela taktiko izsiljevanja po načelu nekaj vzeti, da bo nazaj podarjeno.¹⁵ Prav v dobi prijateljstva med državama med letoma 1937 in 1939 je

Italija podrobno analizirala dosežke raznarodovanja v Julijski krajini s tajnim štetjem prebivalstva, da je pripravila načrte za hitrejšo in nasilnejšo asimilacijo.¹⁶

Vprašanje obstoja narodne manjšine se je pojavilo zlasti po priključitvi Avstrije k Nemčiji marca 1938 in z nacističnim stališčem izenačevanja nemških državnih mej z etničnimi. Znani so obsežni načrti Angela Scocchija, Itala Saura in prefektov provinc v Julijski krajini. Vsebovali so navodila za miniranje posesti drugorodnega prebivalstva, za ekspropriacijo zemlje in naselitev italijanskih kolonov, preseljevanje Slovencev in Hrvatov, tudi v Afriko, za popolno poitalijančevanje mladine s preprečitvijo dejavnosti duhovnikov, za represijo nad zavirali te politike itd.

Raznarodovanje je potekalo tačas s kapilarnim posegom v celotno življenje manjšine. Odločilna se je zdela fašizacija prebivalstva, zlasti mladih. Leta 1940 je bilo v fašistične organizacije včlanjenih 35,7% prebivalstva, brez članov sindikatov, društev in Dopolavora. Koliko je bilo med njimi Slovencev, je nemogoče ugotoviti. V razne organizacije je bilo vključenih kar 95% šolske mladine. Veliko je bilo socialnih in kulturnih ustanov, usmerjenih za pridobivanje simpatij ljudi.

Leto 1939 je bilo leto strahu pred vojno in predvsem pred spopadoma z Jugoslavijo, ker je Italija z zasedbo Albanije stopila na Balkan. 22. maja je sklenila zavezništvo z Nemčijo (železni pakt), kar je na Primorskem vzbudilo veliko nezadovoljstva in protinemško razpoloženje zaradi nemških aspiracij do Jadrana tudi med Italijani. Že poleti je Italija mobilizirala tudi starejše letnike. Tokrat Slovenci niso množično dezertirali, spet pa je prihajalo do javnih nacionalnih manifestacij ob odhodu nabornikov. Na obmejno območje se je naseljevala italijanska vojska, kar je potrjevalo mnenje, da je naslednja na vrsti Jugoslavija.

Ob napadu na Francijo 10. junija 1940 je Mussolini obljubil, da se spopad ne bo širil na druge države. Nezadovoljstvo se je poglobilo s porazi v Grčiji, Libiji in vzhodni Afriki in zaradi vedno večje podrejenosti Italije Nemčiji. Slovenske vojake ob meji so avgusta 1940 naenkrat odvlekli v notranjost Italije, kjer so imeli bolj status internirancev. Zaradi defetizma se je povečalo število policijskih kaznjencev.

Pred napadom na Jugoslavijo so bili mobilizirani moški, rojeni od leta 1886 do 1916, torej kar 30 letnikov. Slovenski in hrvaški vojaki so bili poslani v posebne bataljone na Sardinijo, razen izjem, ki so bile zveste fašizmu. Preventivno so oblasti aretirale in internirale politično sumljive Slovence. Prebivalstvo v obmejnem pasu je napad Italije na Jugoslavijo plačalo z velikimi materialnimi izgubami, saj so jih evakuirali, večinoma v notranjost Italije. Po nekaj tednih so se ljudje vrnili.

Politično vodstvo slovenske manjšine, razdeljeno na liberalni in katoliški del, je ob vstopu Italije v vojno ustanovilo narodni svet, naloga katerega je bila predstavljati narodno manjšino v svetu in sprejemati njeno politiko glede na vojne dogodke. Svet se je sestel le trikrat leta 1940, po aretacijah, ki so zajele tudi velik del vodstva, pa je prenehal delovati. Prišlo je do povezave med narodnjaško in

¹⁵ Kacin, Razmere na Primorskem, str. 21-26.

¹⁶ Kacin, Pirjevec, Zgodovina Slovencev v Italiji, str. 28.

sredinsko krščansko-socialno mladino, od koder so se rekrutirali tigrovci, na drugi strani pa jih je Pino Tomažič pridobival za komunizem.

Primorska emigracija se je po jugoslovansko-italijanskem paktu naslonila na zahodne demokracije. Franciji in Angliji so tigrovci ponudili pomoč, da bi se po zmagi zavzeli za priključitev Primorske k Jugoslaviji. Delovali so na treh področjih - z zbiranjem vojaških informacij v Italiji, Jugoslaviji in Avstriji, s propagando med italijanskimi in nemškimi vojaki ter s sabotажami na vojaške objekte.

Aretacija treh stotin ljudi leta 1940 ter številne internacije, zlasti ob napadu na Jugoslavijo, so obglavile ter zdesetkale vse primorske politične skupine. Na drugem tržaškem procesu, ki je potekal že po napadu na Jugoslavijo in zasedbi Ljubljanske pokrajine decembra 1941, je tožilec vse obtožence, ti so bili različno politično in ideološko usmerjeni, obtožil, da so nameravali potisniti italijansko mejo nekoliko proti jugu, kar pomeni, da so imeli enoten cilj proč od Italije.¹⁷

Slovenci, ki so ostali znotraj meja Republike Avstrije, so postali narodna manjšina v državi, ki je, tako kot tudi njeni naslednici - od leta 1934 avtoritarna stanovska država in od 1938 nacistična Nemčija - sebe razumela kot katoliško in s tem boljšo nemško nacionalno državo. Kot ocenjuje Tina Bahovec, so vse tri skušale uveljaviti nacionalno načelo, med seboj so se v bistvu razlikovale le v načinu in predvidenem tempu "etničnega čiščenja".¹⁸ Vse od uveljavitve senžermenske mirovne pogodbe Avstrija ni v celoti izpolnjevala določil za zaščito jezikovnih, narodnih in verskih manjšin, ki so jih vsebovali členi 66, 67 in 68. Je pa nekatere manjšinske pravice priznavala koroškim Slovencem, medtem ko te zaščite niso bili deležni Slovenci, ki so živeli v avstrijskem delu Štajerske. Njihova edina organizacija, leta 1910 ustanovljeno Slovensko izobraževalno društvo, je bila že leta 1919 razpuščena, njen predsednik kmet Matej Pintarič pa je bil ubit. Z novo mejo je območje Radgone z okolico izgubilo velik del svojega gospodarskega zaledja. Poslabšanju gospodarskega položaja je sledilo izseljevanje, ki je teklo v dveh smereh, v industrijske kraje nemške Štajerske in v Maribor. Pri raznarodovanju je pomembno vlogo odigralo Nemško šolsko društvo (Deutscher Schulverein Südmärk), ki je zgradilo več šol, nastavljalo svoje učitelje, dajalo štipendije itd. Med letoma 1923 in 1929 se zadnjič omenja učiteljica slovenskega jezika na radgonski meščanski šoli. Slovenski jezik se je uporabljal le še v evangeličanski fari, v katoliški pa v glavnem ne.¹⁹

¹⁷ Kacin, Razmere na Primorskem, str. 25-34. V preiskovalni fazi so policijski organi zajeli 299 oseb. Sodni proces proti Pinku Tomažiču in ostalim (skupaj so sodili 60 ljudem) je potekal od 2. do 14. 12. 1941 v Trstu pred Posebnim sodiščem za zaščito države. Obtoženci so bili razdeljeni na tri skupine - nacionalisti, komunisti in intelektualci. Sodišče je 47 oseb obsodilo na kazni od poldrugega do trideset let ječe, devet pa na smrt. Štirje od teh so bili pomiloščeni na dosmrtno ječo, pet obsojencev (Pinko Tomažič, Ivan Vadnal, Simon Kos, Ivan Ivančič in Viktor Bobek) pa je bilo 15. 12. 1941 ustreljenih na strelišču na Opčinah pri Trstu.

¹⁸ Tina Bahovec: Koroški Slovenci 1930-1941. V: Koroški Slovenci 1900-2000: Bilanca 20. stoletja. Celovec, Ljubljana, Dunaj 2000/2001 (dalje: Bahovec, Koroški Slovenci 1900-2000), str. 155.

¹⁹ Tone Zorn: Slovenci na Avstrijskem Štajerskem. V: Časopis za zgodovino in narodopisje, 1979, št. 1-2 (dalje: Zorn, Slovenci na Avstrijskem Štajerskem), str. 441; Anton Vratuša: Družbeno zgodovinski pogled na Slovence v avstrijski zvezni deželi Štajerski. V: Narodne manjšine 3, Slovenci v avstrijski zvezni deželi Štajerski. Ljubljana 1994, str. 270, 271.

Člen 68 senžermenske mirovne pogodbe je glede javnega pouka zagotavljal, da bo avstrijska država na območjih, kjer je bilo sorazmerno število avstrijskih državljanov drugega jezika, v ljudskih šolah zagotovila njihovim otrokom pouk v lastnem jeziku, za kar bodo dobili tudi primerna sredstva. Zaščita narodne skupnosti je bila tako vezana na določeno število njenih pripadnikov (v tem času je bil kriterij višji kot 20% prebivalstva) v upravnih enotah, ki pa niso bile točneje določene. Slovenci so tej omejevalni določbi na območju avtohtone poselitve na

južnem Koroškem sicer zadostili, saj so na ozemlju dvojezičnih šol, kot ga je opredelila uredba iz leta 1945, po štetju leta 1910 predstavljali 67,7%, leta 1923 38,4% in leta 1939 42% prebivalstva.²⁰

Najpomembnejša ponemčevalna organizacija je bila leta 1920 ustanovljena Koroška domovinska služba (Kärntner Heimatdienst). Leta 1924, ko so iz nje izstopili socialdemokrati, se je preimenovala v Koroško domovinsko zvezo (Kärntner Heimatbund). Svoje organizacije je imela po vsej južni Koroški in je prek njih, ob soglasju oblasti,²¹ nadzirala slovenske kulturne in gospodarske ustanove. Posebno vlogo je odigrala pri razlastitvi slovenske zemlje, saj je s pomočjo zemljiške posredovalnice do leta 1933 skoraj 200 kmetij prešlo v "domovini zveste nemške roke".

Zanikanje tudi slovenske podobe dežele je vrh doseglo s teorijo o Vindišarjih,²² namen katere je bila delitev koroških Slovencev na "Vindišarje" in "nacionalne Slovence" in ki utemeljuje, da sta vsakdanji pogovorni in knjižni jezik dva samostojna jezika. Ob pogajanjih za kulturno avtonomijo leta 1927 je Martin Wutte oblikoval njeno različico, po kateri so Vindišarji, ki so domovini zvesti in Nemcem prijazni, posebna etnična skupina, ki naj bi se v kratkem ponemčila in se tako ločijo od t.i. narodnih Slovencev, ki priznavajo svojo narodno posebnost, so sovražni nemštvu, politično nevarni in s svojim obstojem ogrožajo enotnost Koroške. Po anšlusu je teorija postala nepotrebna, saj so nacisti izvajali nasilno raznarodovanje celotne narodne skupnosti; obnovila se je po koncu druge svetovne vojne.

Leta 1933 je Avstrija uvedla avtoritarno oblast, ki ji je februarja naslednje leto v večdnevnih krvavih bojih uspelo razbiti in nato prepovedati socialdemokratsko stranko. 1. maja 1934 je z novo ustavo odpravila večstrankarski sistem in vzpostavila "krščansko in stanovsko" državo, ki je bila, kot je dejal zvezni kancler Engelbert Dollfuss, zgrajena na avtoritarni in nemški osnovi.

Zaradi krščanske opredelitve države je velik del vodstva koroških Slovencev do nove oblasti gojil simpatije in pričakoval, da bo uresničila ideale krščanske politike, omejila protislovensko politiko in zavrla raznarodovanje. Pozitivno so gledali tudi na graditev stanovske družbe in od deklarirano krščanske države pričakovali tudi krščansko, pravično ureditev manjšinskega vprašanja. Voditelji

²⁰ Zgodovina koroških Slovencev od leta 1918 do danes. Celovec 1985 (dalje: Zgodovina koroških Slovencev), str. 63.

²¹ Poročilo Manjšinskega inštituta za leto 1936 ocenjuje: "Heimatbund vzdržuje deželna vlada z rednimi podporami; torej prispevajo za to organizacijo tudi Slovenci s svojimi davki. Vse zadeve, ki se tičejo Slovencev, gredo skozi roke Heimatbunda. Heimatbund je povsod.". V: Bahovec, Koroški Slovenci 1900-2000, str. 156.

²² Do konca 18. stoletja je bila Windische nemška oznaka za Slovence. Nato se je izraz ohranil le v krajevnih nemških narečjih, tudi na Koroškem, in je z naraščanjem nacionalizma dobil slabšalen pomen.

manjšine so se v večini strinjali tudi s tem, da se Slovenci vključijo v Domovinsko fronto (Vaterlandische Front), državno stranko novega režima, ki naj bi v skladu z zveznim zakonom iz leta 1934 politično združevala vse državljane na osnovi "samostojne, krščanske, nemške, poklicnostanovsko organizirane zvezne države Avstrije". Vedno bolj pa se je utrjevalo spoznanje, da obstaja velik razkorak med uradnimi izjavami zvezne vlade in delovanjem odločujočih dejavnikov na Koroškem in da je Domovinska fronta postala element germanizacije.²³

Kot je že leta 1937 ocenjeval Valentin Podgorc, koroški Slovenci od stanovske države niso imeli koristi, njihov položaj se je še poslabšal.²⁴ Oblasti so nadzirale vidne narodne delavce, omejevale samostojno politično in kulturno delovanje, medtem ko so nemške nacionalne organizacije na etnično mešanem območju nemoteno delovale naprej. Obsodile so več slovenskih socialdemokratov in komunistov, nekaznovan je ostal umor slovenskega prosvetnega delavca Mihe Habiha septembra 1936.²⁵

Ker je ob vsem tem manjšinsko vodstvo vse do anšlusa marca 1938 delno podpiralo vladajoči režim, je razumljivo, da se je del levo usmerjenih koroških Slovencev v tridesetih letih postopno ločil od njega, vendar pa niso tudi ustanovili alternativnih manjšinskih struktur. Po prepovedi socialdemokratske stranke februarja 1934 se je več njenih članov vključilo v KPA.²⁶

Nemška vojska je 12. marca 1938 brez odpora zasedla Avstrijo. Velik del Avstrijcev se je z zasedbo strinjal, saj je na referendumu 10. aprila istega leta za že izveden anšlus glasovalo 99,7% volilnih upravičencev. Na Koroškem je nacizem nastopal kot neposredni dedič tamkajšnjega nemškega nacionalističnega tabora in njegovih pogledov na slovensko vprašanje. V tej deželi je bila po podatkih Toneta Zorna že leto dni po anšlusu v nacistično stranko NSDAP vključena desetino njenega prebivalstva, kar je bil največji odstotek v kakšni nemški deželi. Novejše raziskave so te podatke deloma ovrgle.²⁷

Koroški Slovenci so bili tako med Slovenci prvi, ki so prišli pod nacistično oblast. Da ne bodo ostali edini, nam med drugim potrjuje maja 1938 v Gradcu ustanovljen Südostdeutsches Institut, na katerem so načrtovali tudi okupacijo in nacistično ureditev jugovzhodne Evrope. S 13. marcem 1938, dnem priključitve Avstrije k nacistični Nemčiji, so ugasnila vsa določila senžermenske mirovne pogodbe, ki jih Avstrija ni sicer nikoli v celoti uveljavila, a jih je vsaj priznavala. Usodo, ki so jo nacisti namenili Slovincem, napoveduje spomenica Heinricha Himmlerja z dne 15. avgusta 1940, v kateri označuje koroške Slovence kot Vende, ki jih bo treba preseliti na območje generalnega gubernija Poljske, kjer bodo skupaj z drugimi pripadniki "manjvredne rase" postali "rezervoar delovne sile, ki bo vsako leto dala Nemčiji potrebno število sezonskih delavcev ter tistih za posebna dela

²³ Bahovec, *Koroški Slovenci 1900-2000*, str. 163-165.

²⁴ Die Kärntner Slowenen in Vergangenheit und Gegenwart. Slovenska prosvetna zveza, Celovec 1937.

²⁵ Enciklopedija Slovenije, 5, Ljubljana, str. 298; Koroški Slovenci.

²⁶ Zorn, *Koroški Slovenci v Prvi avstrijski republiki*, str. 45.

²⁷ Prav tam, str. 44; Alfred Elste, Siegfried Pucher, Anton Pelinka: *Kärntens braune Elite*. Celovec 1997; Alfred Ernste, Michael Koschat, Hanzi Filipič: *NS - Österreich auf der Anklagebank*. Celovec 2000; Ulfried Burz: *Die nationalsozialistische Bewegung in Kärnten (1918-1933)*. Verlag des Kärntner Landesarchivs, Klagenfurt 1998.

(ceste, kamnolomi, zidanje hiš)." Še posebej je simbolično označila prihodnji odnos nacistov do slovenske skupnosti vključitev aparata Koroške domovinske zveze v nacistično stranko. Protislovenska politika na Koroškem je torej po anšlusu v veliki meri ohranila svojo kontinuiteto, tako ideološko in organizacijsko kot personalno. Koroška domovinska zveza je bila dejavna do leta 1942.²⁸

Do napada na Jugoslavijo aprila 1941 je bila protislovenska nacistična politika še zadržana, saj so nacisti še vedno računali s priključitvijo Jugoslavije k silam osi,

obenem pa so se bali povračilnih ukrepov, ki bi zadeli nemško govorečo skupnost v Jugoslaviji. A se je pritisk na politično in kulturno delovanje Slovencev na Koroškem stopnjeval. Vodja novo ustanovljenega Narodnostnega urada v Celovcu nacist Alois Maier-Kaibitsch, sicer dolgoletni vodja Koroške domovinske zveze, je že nekaj dni po ustanovitvi urada poklical k sebi predstavnike osrednje manjšinske organizacije Slovenske prosvetne zveze in jim zagrozil z likvidacijo "šovinističnega slovenstva". Delovanje gospodarskih in kulturnih slovenskih organizacij je bilo onemogočeno, čeprav so jih večinoma formalno razpustili šele ob napadu na Jugoslavijo, ko so zaplenili tudi njihovo premoženje. Več ljudi je bilo zaprtih, poslanih v koncentracijska taborišča ali izgnanih.²⁹

Leta 1939 so nacistične oblasti izvedle štetje prebivalstva, na katerem so spraševali po materinem jeziku, toda ločeno po slovenskem in vindišarskem. Hkrati pa so poizvedovali tudi po narodni pripadnosti. 43.179 oseb je kot materinščino navedlo slovenščino ali vindiš, a le 7.715 med njimi jih je priznalo tudi pripadnost k slovenski narodnosti. Na Štajerskem je bilo takih 1.801, medtem ko so tam v vseh kategorijah (slovenski, vindiš, slovensko-nemški itd.) našeli 4.291 oseb. Slovence so tako razdelili na voljne ponemčiti se, na zmožne ponemčiti se in narodne Slovence, za katere so načrtovali izselitev. Neposredna nevarnost izselitve je Slovencem grozila po oktobru 1939, ko je bil sklenjen nemško-italijanski sporazum o preselitvi in so na Koroškem nameravali naseliti prebivalce Kanalske doline.³⁰

Že v šolskem letu 1938/39 je bila utrakvistična šola odpravljena, le verouk se je začasno še poučeval v slovenščini. Že naslednje šolsko leto je to postalo dejansko nemogoče, saj je nacistična vlada iz šol odstranila duhovnike in verouk spremenila iz obveznega v prosti predmet. Od 1940 so verouk lahko poučevali le duhovniki, ki so se strinjali z nacionalsocialistično ideologijo, sicer pa so namesto duhovnikov imeli konfesionalni pouk učitelji. Kljub temu so slovenski duhovniki pod strogim nadzorom nacističnih oblasti do konca marca 1941 poučevali verouk zunaj šole v slovenščini. Nato je bila velika večina slovenskih duhovnikov zaprta in nato pregnana z dvojezičnega ozemlja.³¹ Za hitrejšo germanizacijo so služili otroški vrtci - že poleti 1938 je ustanovljenih 58 t.i. žetvenih vrtcev, ki jih je obiskovalo 2.237 otrok. Število stalnih vrtcev se je podvojilo.³²

Voditelji koroških Slovencev so tudi po nasvetih iz Jugoslavije sicer zagotovili

²⁸ Tone Zorn: Priključitev Avstrije nacistični Nemčiji in koroški Slovenci. V: Koroški Slovenci v Avstriji včeraj in danes. Ljubljana 1984, str. 47, 48.

²⁹ Zgodovina koroških Slovencev od leta 1918 do danes, str. 90, 91.

³⁰ Zorn, Nacistično štetje; isti, Koroški Slovenci v Avstriji včeraj in danes, str. 48, 49.

³¹ Jože Till: Koroški Slovenci in krška škofija. V: Koroški Slovenci 1900-2000 (dalje: Till, Koroški Slovenci 1900-2000), str. 78, 79.

³² Zgodovina koroških Slovencev od leta 1918 do danes, str. 90, 91.

lojalnost novi državi in so slovenske organizacije priporočale svojim privržencem, naj na plebiscitu 10. aprila 1938 glasujejo za anšlus. Izidi glasovanja kažejo, da so koroški Slovenci to priporočilo upoštevali. Tudi v pretežno slovenskih občinah je 99% ljudi glasovalo za priključitev k Tretjemu rajhu, 20 slovenskih občin s 100% izidom pa je dobilo "časten naziv" "furerjeva občina". Nekaj glasov proti priključitvi je bilo v Bistrici pri Pliberku, v Beli ter v Borovljah. Večina protestnih glasov je prišla iz vrst komunistov in adventistov, morebiti pa tudi Jehovih prič.³³

Po nacističnem prevzemu oblasti je slovenska manjšina skušala z lojalnostjo in prevzemom elementov nacistične ideologije zagotoviti svoj obstoj in omiliti protislovenske ukrepe. Franc Petek je v svojih spominih zapisal, da je slovenska politika za časa nacistov bila "le reševanje življenja. Vsakršno nasprotovanje novemu režimu bi nacistom dalo samo priložnost, da bi nas likvidirali že takoj, leta 1938." Organiziranih je bilo tudi več oblik pasivnega in aktivnega odpora, npr. abstinenca pri nacističnih prireditvah in v delu nacističnih množičnih organizacij. Pred vpoklicem v Wehrmacht je več kot dvesto oseb zbežalo v Jugoslavijo, nekateri pa v t.i. zeleni kader.³⁴

Posamezni predstavniki manjšine so bili izpostavljeni raznim pritiskom. Bilo je tudi več prepovedi slovenskih prireditev, Slovenci pa so izgubili tudi vsa lokalna politična zastopstva.³⁵ Takoj po priključitvi Avstrije k nemškemu rajhu so se začela preganjanja duhovnikov. 12. marca 1938 so aretirali duhovnika in bivšega deželnozborskega poslanca Vinka Poljanca, ki je umrl avgusta istega leta za posledicami zapora in je tako prva koroškoslovenska žrtev nacističnega nasilja.³⁶

Trianonska mirovna pogodba je na Madžarskem pustila od štiri do šest tisoč Slovencev ob reki Rabi, ki so bili dotlej gospodarsko in kulturno tesno povezani s Pomurjem in tudi s Štajersko. Ob nepriznavanju njihovega narodnega imena in povezave s slovenskim narodom, uporabljali so namreč spačenko Vend,³⁷ madžarske oblasti niso nikoli uresničile določila trianonske pogodbe, po kateri bi moral del šolskega pouka potekati v materinem jeziku. Jugoslavija in Madžarska sta 12. decembra 1940 sklenili Pogodbo o večnem prijateljstvu, ki pa je bila le farsa, saj se je madžarska težnja po reviziji trianonske pogodbe ujemala z nemškimi načrti in je tako madžarska vlada dovolila Nemcem nemoteno uporabo svojega ozemlja za napad na Jugoslavijo. Za sodelovanje v agresiji na Jugoslavijo je bila med drugim nagrajena z "vrnitvijo" Prekmurja.³⁸

Slovenci so ob napadu na Jugoslavijo živeli v različnih državah, v različnih

³³ Till, Koroški Slovenci 1900-2000, str. 77.

³⁴ Enciklopedija Slovenije, 5, Ljubljana, str. 299; Koroški Slovenci.

³⁵ Bahovec, Koroški Slovenci 1900-2000, str. 172-177.

³⁶ Till, Koroški Slovenci 1900-2000, str. 75, 76.

³⁷ Po t.i. vendski teoriji, ki jo je privzela uradna Madžarska, naj bi bili Slovenci na Ogrskem "vendskega" ali keltskega izvora. Ti naj bi s prihodom Slovanov sprejeli slovanski jezik, po svoji kulturi pa postali Madžari. Kategorijo vendskega jezika so uporabljali tudi v štetjih prebivalstva.

³⁸ Enciklopedija Slovenije, 10, Ljubljana 1996, str. 146-149; Porabski Slovenci.

državnih ustrojih in zato se je politično, gospodarsko, prosvetno, kulturno in tudi vsakdanje življenje delov slovenskega naroda razlikovalo. Razmere v zamejstvu tako niso bile enake kot v osrednji jugoslovanski Sloveniji. To je vplivalo tudi na dogajanje med drugo vojno v posameznih delih Slovenije, ki pa jo je vsaj na načelni ravni kot celoto razumelo slovensko osvobodilno gibanje, pa tudi njemu nasprotna stran.

Nevenka Troha

THE SITUATION OF THE SLOVENES IN THE NEIGHBOURING COUNTRIES AT THE
BEGINNING OF THE SECOND WORLD WAR

S u m m a r y

In the years before the attack on Yugoslavia in April 1941, political, economic, educational, cultural and even daily life varied between individual parts of the Slovene nation. As citizens of several countries (Yugoslavia, Italy, Austria, Germany and Hungary) the Slovenes 'entered' the Second World War in different ways. Already in 1935 they participated in the attack on Abesinia (Ethiopia) as Italian conscripts, later on in the Spanish civil war, and in April 1939 in the occupation of Albania. From 10 June 1940, when the Kingdom of Italy entered the Second World War, they fought on several fronts. Even before Yugoslavia was attacked, Slovenes of as many as thirty different ages were mobilised, most of whom were sent to special battalions in Sardinia. The Slovenes who lived in Austria fought on various fronts as German citizens from the breakout of the Second World War on 1 September 1939. Only for those who were Yugoslav and Hungarian military conscripts did the war begin on 6 April 1941.

The Slovenes, except those from the Valleys of Natisone, Torre and Resia (Venetian Slovenia), who lived in different provinces within the Austro-Hungarian empire before the end of the First World War, were distributed amongst four countries, in compliance with the 1919 and 1920 peace treaties. In 1931, there were around 1,100,000 Slovenes living in their 'mainland', Dravska banovina, within the Kingdom of Yugoslavia. According to rough estimates, at least 400,000 more were distributed between the Kingdoms of Italy and Hungary, and the Austrian Republic. Conditions in which the Slovene ethnic minorities lived and the attitude of the authorities towards them differed from those experienced by the majority.

The Slovenes in Primorska (the Littoral) were integrated into a hitherto foreign country, the Kingdom of Italy, which equated citizenship with nationality. The Slovenes in Carinthia, Styria and along the Raba river remained within the altered boundaries of Austria and Hungary. Juridically, these became new states and were, unlike the former empire, conceived as ethnically homogeneous (national states). Because of such a concept of the State, the ethnic minorities in the above three countries were above all else perceived as disturbing elements which had to be assimilated as soon as possible. Given that the minorities were caught up in the historic events of their host countries, theirs is not only the history of the Slovene nation (Slovenia) but also a part of the Italian, Austrian and Hungarian history.

Under the liberal Italian regime in the early 1920's, the Slovene minority in Primorska and the Croat in Istria, despite some attempts at their assimilation, still enjoyed certain political, economic and cultural autonomy. From 1922, however, when the authoritarian fascist regime replaced the rule of democracy, the pressure of assimilation grew until it reached the proportions of a cultural genocide (Elio Apih). The political, cultural and educational activities of the minorities went underground.

The Slovenes who remained within the borders of the Austrian Republic became an ethnic minority in a country which - like its successors, the authoritarian, socially stratified state and the nazi Germany - saw itself as a German national state. Although Austria guaranteed protection to minorities, this was never fully implemented. Only the Slovenes in Carinthia were granted some minority rights, unlike those living in the Austrian part of Styria. The minority in Austria were the first Slovenes to come under nazi regime. Before the April attack on Yugoslavia, the anti-Slovene nazi policy was still restrained, although the pressure against Slovene political and cultural activity in Carinthia grew.

The Slovenes along the Raba river, who had been hitherto closely connected with Prekmurje and also Styria, were assigned to Hungary with the 1920 Trianon peace treaty. The Hungarian government not only refused to officially recognise the minority's ethnic identity and association with the Slovene people, but also never honoured its right, provided for by the treaty, to have part of the school programme delivered in its mother tongue. Subsequently, Hungary, whose tendency to revise the Trianon treaty corresponded with German ambitions, offered the latter the use of its territory to launch the attack on Yugoslavia, for which it was rewarded with the 'return' of Prekmurje.